

Usporedba profitabilnosti banaka u Europskoj uniji i SAD-u u razdoblju od 2018. godine do 2023. godine

Stanić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics and Business in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:521528>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-09**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni diplomski studij *Financijski menadžment*

Ana Stanić

**USPOREDBA PROFITABILNOSTI BANAKA U EUROPSKOJ
UNIJI I SAD – U U RAZDOBLJU OD 2018. GODINE DO
2023. GODINE**

Diplomski rad

Osijek, 2024.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni diplomski studij *Financijski menadžment*

Ana Stanić

**USPOREDBA PROFITABILNOSTI BANAKA U EUROPSKOJ
UNIJI I SAD – U U RAZDOBLJU OD 2018. GODINE DO
2023. GODINE**

Diplomski rad

Kolegij: Revizija financijskih institucija

Ime i prezime: Ana Stanić

e – mail: ana.stanic1107@gmail.com

JMBAG: 0010172081

Mentor: prof. dr. sc. Ivo Mijoč

Osijek, 2024.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics and Business in Osijek
University Graduate Study *Financial management*

Ana Stanić

**COMPARISON OF THE PROFITABILITY OF BANKS IN
THE EUROPEAN UNION AND THE USA IN THE PERIOD
FROM 2018. TO 2023.**

Graduate paper

Osijek, 2024.

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, NN 119/2022).
4. Izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Ana Stanić

JMBAG: 0010172081

OIB: 58221315753

e-mail za kontakt: ana.stanic1107@gmail.com

Naziv studija: Sveučilišni diplomski studij - Financijski menadžment

Naslov rada: Usporedba profitabilnosti banaka u Europskoj uniji i SAD – u

u razdoblju od 2018. do 2023. godine

Mentor/mentorica rada: prof. dr. sc. Ivo Mijoč

U Osijeku, 05.09.2024. godine

Potpis

Ana Stanić

Usporedba profitabilnosti banaka u Europskoj uniji i SAD – u u razdoblju od 2018. do 2023. godine

SAŽETAK

Banke imaju ključnu ulogu u gospodarstvu država. Iz tog razloga većina država ulaže značajne napore u razvoj i stabilnost bankarskog sektora. Profitabilnost banke ukazuje na to koliko (ne)uspješno banka posluje u okruženju u kojem se nalazi. O profitabilnosti banke ovisi hoće li banka opstati na tržištu i hoće li rasti. Zdrava i održiva profitabilnost banaka igra važnu ulogu u održanju stabilnosti bankarskog sektora. U diplomskom radu se na teorijski i empirijski način, istražuje i uspoređuje profitabilnost banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama u petogodišnjem razdoblju od 2018. do 2023. godine kroz istraživanje internih i eksternih determinanti koje utječu na profitabilnost promatranih banaka kao i kroz determinante specifične za bankarsku industriju. Cilj rada je analizirati ključne pokazatelje profitabilnosti, kao što su povrat na kapital (ROE) i povrat na imovinu (ROA), i usporediti ih između banaka u Europskoj uniji i SAD-u. Također, rad istražuje odnos različitih internih i eksternih faktora i profitabilnosti banaka. Nakon usporedbe profitabilnosti banaka uočilo se da postoji potreba za adaptacijom i unapređenjem strategija europskih banaka zato što su američke banke puno profitabilnije od europskih. Također, potrebno je istaknuti da bi europske banke trebale preispitati svoje poslovne modele kako bi uspješnije prilagodile poslovanje promjenjivim ekonomskim uvjetima na tržištu i povećale vlastitu profitabilnost.

Ključne riječi: bankarski sektor, profitabilnost, profitabilnost banaka, Europska unija, Sjedinjene Američke Države

Comparison of Bank Profitability in the European Union and the United States from 2018 to 2023

ABSTRACT

Banks play a crucial role in the economies of countries. For this reason, most nations invest significant effort into the development and stability of their banking sectors. A bank's profitability indicates how (un)successfully it operates within its environment. The sustainability of a bank's profitability determines whether it will survive and grow in the market. Healthy and sustainable bank profitability is essential for maintaining the stability of the banking sector. This thesis investigates and compares the profitability of banks in the European Union and the United States over a five-year period from 2018 to 2023, using both theoretical and empirical approaches. The study examines both internal and external determinants affecting the profitability of the banks under observation, as well as industry-specific factors. The aim of the paper is to analyze key profitability indicators, such as Return on Equity (ROE) and Return on Assets (ROA), and compare these metrics between banks in the European Union and the USA. Additionally, the paper explores the relationship between various internal and external factors and bank profitability. The comparison reveals that American banks are significantly more profitable than European banks, highlighting a need for European banks to adapt and improve their strategies. European banks should also reassess their business models to better align with changing economic conditions in the market and enhance their profitability.

Key words: banking sector, European Union, profitability, profitability of banks, United States of America

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Teorijska podloga i prethodna istraživanja	3
2.1. Bankarski sustav	3
2.2. Profitabilnost banaka	7
2.3. Bankarstvo Europske unije.....	10
2.4. Bankarstvo Sjedinjenih Američkih Država.....	12
2.5. Usporedba bankarskog sektora Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država	16
3. Metodologija rada.....	19
3.1. Predmet istraživanja.....	19
3.2. Cilj istraživanja	19
3.3. Metode istraživanja	19
4. Opis istraživanja i rezultati istraživanja	20
4.1. Profitabilnost banaka u Europskoj uniji u razdoblju od 2018. do 2023. godine.....	20
4.2. Profitabilnost banaka u Sjedinjenim Američkim Državama u razdoblju od 2018. do 2023. godine	23
4.3. Razlika u profitabilnosti banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama	25
4.4. Interni faktori profitabilnosti banaka.....	27
4.5. Eksterni faktori profitabilnosti banaka	29
5. Rasprava.....	32
6. Zaključak.....	34
Literatura.....	36
Popis tablica.....	40
Popis slika	41
Popis grafikona.....	42

1. Uvod

Istraživanje profitabilnosti banaka i bankarskog sektora ključno je za razumijevanje njihovog doprinosa ukupnoj ekonomskoj stabilnosti. Profitabilnost banaka ne samo da odražava učinkovitost njihovog poslovanja, već i njihov kapacitet da uspješno ispunjavaju ulogu financijskih posrednika unutar gospodarstva. Kao institucije koje omogućuju cirkulaciju kapitala, odobravaju kredite i upravljaju rizicima, banke su neophodne za funkcioniranje gospodarskog sustava.

Analiza profitabilnosti posebno je važna za upravljačke strukture banaka jer omogućuje praćenje poslovnih rezultata te postavljanje dugoročnih ciljeva. S druge strane, na širem makroekonomskom planu, profitabilnost banaka može služiti kao indikator gospodarskog zdravlja i potencijalnog rasta. U dinamičnom financijskom okruženju, posebno u eri globalizacije važno je razumjeti utjecaj različitih ekonomskih čimbenika na bankovnu profitabilnost kao i kako se te profitabilnosti razlikuju između razvijenih i tržišta u razvoju.

Promjenjivi ekonomski uvjeti poput inflacije, kamatnih stopa i regulatornih okvira snažno utječu na poslovanje banaka čineći stalno praćenje i prilagodbu strategija ključnima za njihov uspjeh. Ovaj diplomski rad fokusira se na analizu profitabilnosti banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama u razdoblju od 2018. do 2023. godine, koje je obilježeno velikim globalnim ekonomskim promjenama. Pandemija COVID-19, rastuća inflacija, promjene kamatnih stopa i drugi ekonomski potresi bitno su oblikovali rad bankarskog sektora u tom razdoblju. Svaki od tih čimbenika imao je izravan utjecaj na profitabilnost banaka uz promjene u politici kredita, kamatama i regulatornim zahtjevima koji su dodatno komplicirali poslovanje. Zbog toga je razumijevanje utjecaja tih promjena na bankarski sektor ključno za oblikovanje budućih strategija. Ova analiza pruža važne uvide koji mogu pomoći u izradi politika koje osiguravaju financijsku stabilnost i održivost bankarskog poslovanja u budućnosti, a također omogućuju dublje razumijevanje kako se banke mogu prilagoditi i prosperirati unatoč izazovnim okolnostima.

U ovom radu postavljene su dvije hipoteze. Prva hipoteza predviđa da banke u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama imaju različitu razinu profitabilnosti u razdoblju od 2018. do 2023. godine. Druga hipoteza navodi da su banke u SAD-u profitabilnije od onih u Europskoj uniji u istom razdoblju. Cilj istraživanja je analizirati ključne pokazatelje profitabilnosti, uključujući

povrat na kapital (ROE) i povrat na imovinu (ROA), te usporediti ove pokazatelje između banaka u oba regije. Osim toga, rad se bavi istraživanjem utjecaja različitih internih čimbenika poput kapitalne strukture, likvidnosti i kvalitete imovine, kao i eksternih čimbenika poput makroekonomskih uvjeta i regulatornih promjena. Na temelju ove analize, istraživanje nastoji identificirati ključne trendove i čimbenike koji utječu na profitabilnost banaka te ponuditi preporuke za poboljšanje poslovnih modela i strategija banaka u Europskoj uniji i SAD-u.

2. Teorijska podloga i prethodna istraživanja

U narednim poglavljima prikazani su nalazi i rezultati istraživanja do kojih su došli domaći i inozemni autori tijekom istraživanja bankarstva i profitabilnosti banaka. Također, pružen je pregled bankarskog sektora u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama.

2.1. Bankarski sustav

Poslovanje banaka slično je u svim dijelovima svijeta. Prema Gregureku i Vidakoviću (2011: 10), banka je "institucija koja se bavi prikupljanjem sredstava, plasiranjem sredstava te pružanjem financijskih usluga". Krivačić i sur. (2012) prepoznaju važnost banaka i ističu da one imaju ključnu ulogu u gospodarstvu zbog svojih depozitnih i kreditnih poslova te zbog toga što djeluju kao posrednici između pozajmljivača i kreditora, čime doprinose stabilnosti gospodarstva. Upravo zbog toga većina gospodarstava usmjerava svoje napore na rast i stabilnost bankarskog sektora.

Kujavić (1988) ističe da se funkcije banaka mijenjaju kroz godine, a kao najstariju funkciju banke navodi čuvanje pologa. Kroz razvoj bankarstva razvile su se i sljedeće funkcije: funkcija mjenjačnice, emisije novca, posredovanja u plaćanjima, kreditna funkcija, financiranje države, kreditiranje procesa društvene reprodukcije, zajednička ulaganja i udruživanje sredstava. Sve ove funkcije su tijekom vremena pretvorile banke u iznimno važne institucije koje imaju izravan utjecaj na funkcioniranje globalnog gospodarstva. To prepoznaje i Rose (2003) koji navodi da su banke među najvažnijim financijskim institucijama u gospodarstvu te da su glavni izvor kredita za milijune kućanstava diljem svijeta kao i za većinu lokalnih državnih tijela. Tablica 1 prikazuje različite uloge banaka u gospodarstvu države.

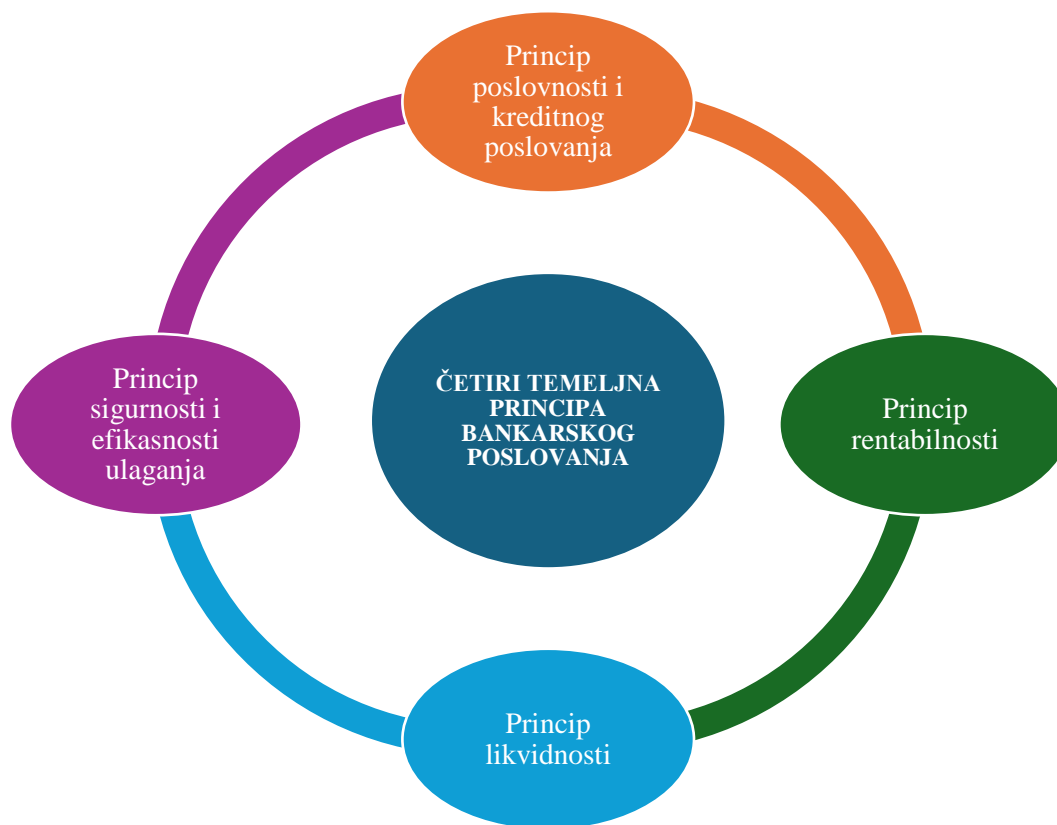
Tablica 1. Uloge banaka u gospodarstvu države

ULOGA	OPIS
Posrednička uloga	Pretvaranje štednih uloga primljenih primarno od kućanstava u kredite poslovnim tvrtkama kako bi one mogle investirati u nove nekretnine, opremu i ostala dobra.
Uloga plaćanja	Obavljanje plaćanja robe i usluge u korist svojih komitenata.
Uloga jamca	Stoji iza svojih komitenata u otplaćivanju kredita u slučaju kada to oni nisu u mogućnosti.
Uloga agencije	Poslovanje u korist svojih komitenata glede upravljanja i zaštite njihove imovine te izdavanja i otkupa njihovih vrijednosnih papira.
Politička uloga	Služeći kao kreditor vladine politike u pokušajima regulacije rasta ekonomije i praćenja socijalnih ciljeva.

Izvor: izrada autorice prema Rose (2003:8)

Na temelju uloga banaka u gospodarstvu prikazanih u tablici 1 vidljivo je da banke imaju značajnu ulogu u različitim segmentima života ljudi. Nadalje, Kujavić (1988) navodi da su banke u državama organizirane u bankarski sustav koji je podsustav gospodarskog sustava, što znači da bankarski sustav pojedine države sadrži obilježja gospodarskog i društveno-političkog sustava te države. Srb i Matić (2001) ističu da svaka država razvija vlastiti bankarski sustav, a derivat gospodarskog sustava države određuje na koji način će bankarski sustav pojedine države biti organiziran, kakav će biti ustroj bankarskog sustava i koliko će financijske institucije biti razvijene. Bankarsko poslovanje izgrađeno je na četiri temeljna principa koja su prikazana na slici 1.

Slika 1. Četiri temeljna principa bankarskog poslovanja

Izvor: izrada autorice prema Srb i Matić (2000: 27)

Principi navedeni na slici 1 razvijeni su kroz godine kako bi sve banke u svim državama imale jasno vodstvo u poslovanju. Bilo je od izrazite važnosti razviti principe na kojima će se temeljiti bankarsko poslovanje jer bankarsko poslovanje ima značajan utjecaj na cjelokupno gospodarstvo države. Osnovne funkcije bankarstva prema Srb i Matić (2001:17) te Perišin i Šokman (1992:173) su:

- „mjenjačka funkcija s kojom je usko povezana,
- funkcija primanja depozita i prijenosa (transfera), odnosno plaćanja po nalogu deponenta često u nekom drugom mjestu i u drugom novcu,
- funkcija kreditiranja“.

Iz prethodno navedenih osnovnih funkcija bankarstva kroz godine su se razvile ostale bankarske funkcije, a do razvoja tih funkcija dolazi sukladno promjenama koje se događaju u gospodarstvima u kojima banke posluju. Ostale bankarske funkcije koje se razvijaju na temelju osnovnih funkcija bankarstva su (Srb i Matić, 2001:18; Perišin i Šokman, 1992:173):

- „kreditno – garancijske prirode (povezane s mjeničnim avalom) što ima za posljedicu razvoj mjeničnog tržišta kao prvog financijskog tržišta uopće,
- funkciju transfera (posrednička funkcija),
- funkcija emisije vrijednosnih papira (direktno financiranje)“.

Rose (2003) navodi da su vitalne funkcije banaka u današnjem suvremenom svijetu sljedeće: funkcija kreditiranja, funkcija investiranja/planiranja, funkcija platnog prometa, funkcija štednje, funkcija upravljanja gotovinom, investicijsko bankarstvo ili funkcija poslovanja s vrijednosnim papirima, brokerska funkcija, funkcija osiguranja i povjerenička funkcija. Nakon upoznavanja s osnovnim funkcijama bankarstva potrebno je upoznati se s vrstama banaka. Vrste banaka u suvremenom svijetu navedene su u Tablici 2.

Tablica 2. Vrste banaka u suvremenom svijetu

BANKA	OPIS
Središnje banke	Središnje banke zadužene su za provođenje ekonomske politike države kroz vođenje monetarno – kreditne i devizne politike te osiguranje stabilnosti nacionalne novčane jedinice. Ove banke zadužene su za emisiju novca.
Depozitno – kreditne banke	Zovu se još i komercijalne banke. Ove banke bave se kreditiranjem bankarstva i stanovništva u državi. Imaju značajnu ulogu u suvremenom bankarstvu zato što iste kroz obnašanje svojih funkcija utječu na sva gospodarska kretanja u državi.
Specijalizirane banke	Kroz specijalizaciju banka istima se omogućuje sljedeće: potpuni i sveobuhvatni pogled na potrebe klijenata, smanjenje rizika u poslovnim odnosima, kvalitetno osiguranje izvora sredstava, odgovarajuća kadrovska ekipiranost.

Univerzalne banke	Ove banke pružaju većinu bankarskih usluga. Najveća prednost ovih banaka leži u tome što iste kada nastupi loše razdoblje u državi ove banke kroz jačanje određene djelatnosti u većoj ili manjoj mjeri kompenziraju loše poslove koji se ne mogu propustiti.
Štedionice	Specifične, specijalizirane financijske institucije čija je osnovna djelatnost prikupljanje i plasiranje štednje najširih slojeva stanovništva.

Izvor: izrada autorice prema Srb i Matić (2000: 17-21)

Iz tablice 2 jasno je vidljivo da se bankarski sustav tijekom godina značajno razvio. Današnji suvremeni i funkcionalni bankarski sustav sastoji se od nekoliko vrsta banaka koje, iako se međusobno razlikuju, također se nadopunjuju. Time građanima i poslovnim subjektima nude širok spektar različitih financijskih usluga osiguravajući stabilnost i efikasnost gospodarskih tokova.

2.2. Profitabilnost banaka

Banke predstavljaju ključnu komponentu financijskog sustava, a kako bi cijeli financijski sustav države mogao nesmetano funkcionirati, banke moraju biti profitabilne. Profitabilne banke potiču ekonomski razvoj i osiguravaju stabilnost financijskog sustava države (Al-Harbi, 2019). Empirijska istraživanja pokazala su kako je profitabilnost banaka važan prediktor financijskih kriza (Albertazzi i Gambacorta, 2009 prema Demirguc-Kunt i Detragiache, 1999). Profitabilnost banaka obično je usko povezana s gospodarskom aktivnošću. Slabiji izgledi za rast mogu smanjiti profitabilnost banaka smanjenjem kreditne aktivnosti i mogućim povećanjem kreditnih umanjena. Banke s niskom strukturnom profitabilnošću mogu se suočiti s višim troškovima financiranja te biti u iskušenju preuzeti veći rizik (European Central Bank, 2019).

Pokretači profita banaka, prema Chen i sur. (2024), mogu se grupirati u tri kategorije:

- zajednički makroekonomski ili ciklički čimbenici koji utječu na sve banke u istom smjeru;
- čimbenici koji su uglavnom specifični za banku odražava operativne odluke uprave banke s implikacijama na učinkovitost banke, rizik upravljanje i poslovni modeli;

- strukturne varijable, uključujući koncentraciju/natjecanje u bankarskom sektoru, višak bankarskog kapaciteta u smislu veličine sektora u odnosu na gospodarstva i intenziteta fizičke bankarske infrastrukture.

Profitabilnost banke uvelike ovisi o uspješnosti provedbe mjera poslovne politike. Bankovni analitičari najčešće koriste dva pokazatelja za mjerenje profitabilnosti banke (Pavković, 2004):

- **Stopa profitabilnosti prosječne ukupne imovine banke (ROA)** – omjer koji odražava sposobnost banke da ostvari dobit angažiranjem prosječne imovine u određenom razdoblju.
- **Stopa profitabilnosti dioničkog kapitala (ROE)** – omjer koji odražava prinos dioničarima banke.

„Stopa profitabilnosti prosječne imovine banke (ROA) izračunava se kao omjer neto dobiti i prosječne ukupne imovine. Drugim riječima, ROA je računovodstvena stopa prinosa na aktivu (imovinu) banke, tj. na ukupnu prosječnu imovinu kojom upravlja menadžment banke. Pokazuje koliko uprava banke ostvaruje lipa neto dobiti na jednu kunu aktive (ili koliko kuna na sto kuna aktive)“ (Pejić Bach i sur., 2009:83-84). Formula za izračun ROA je (Ježovita i Žager, 2017:4):

$$ROA = \frac{\textit{neto dobit i + kamata}}{\textit{ukupna imovina}}$$

Stopa profitabilnosti prosječnog dioničarskog kapitala (ROE) banke izračunava se kao omjer neto dobiti i prosječnog dioničarskog kapitala. Ova mjera vlasnicima banke govori o tome koliku je dobit menadžment banke ostvario po kuni njihova udjela u kapitalu banke“ (Pejić Bach i sur., 2009:83-84). Formula koja se koristi za izračun ROE je (Ježovita i Žager, 2017:4):

$$ROE = \frac{\textit{bruto dobit + kamata}}{\textit{ukupna imovina}}$$

Nadalje, na profitabilnost banke utječu interni i eksterni faktori. Ćurić (2018:23) navodi sljedeće interne faktore koji utječu na profitabilnost banke poput udjela kredita u ukupnoj imovini, udjela depozita u ukupnim obvezama, omjera kredita i depozita, diversifikacije prihoda, visine kapitala, veličine banke, efikasnosti, produktivnosti rada i statusa vlasništva banke. Navedeni interni faktori specifični su za banku te na njih menadžment banke može utjecati. Eksterni faktori koji utječu na profitabilnost banke obuhvaćaju „specifične čimbenike za industriju – industrijska koncentracija,

razvijenost finansijskog sustava, regulatorna obilježja, odnosno makroekonomske čimbenike kao što su ekonomski rast, inflacija, kamatne stope, devizni tečaj, stopa nezaposlenosti. Na navedene eksterne faktore menadžment banke nema utjecaja, a isti imaju utjecaj na poslovanje i profitabilnost banaka.

Naceur (2003) bavio se istraživanjem profitabilnosti banaka te ustanovio koji su faktori profitabilnosti banaka i očekivani utjecaj istih na profitabilnost banaka. U Tablici 3. prikazani su interni faktori profitabilnosti banaka.

Tablica 3. Interni faktori profitabilnosti banaka

	FAKTOR	OČEKIVANI UTJECAJ
INTERNI FAKTORI	Struktura i kvaliteta aktive	Pozitivan
	Efikasnost upravljanja rizicima	Pozitivan
	Veličina i reputacija banke	Pozitivan
	Lepeza bankarskih usluga	Pozitivan
	Adekvatnost kapitala i poluge	Pozitivan/Negativan
	Likvidnost	Negativan
	Troškovi	Negativan
	Kvaliteta korporativnog upravljanja	Pozitivan
	Kvaliteta menadžmenta	Pozitivan
	Poslovni model banke	Pozitivan/Negativan
	Vlasnička struktura	Pozitivan/Negativan

Izvor: izrada autorice prema Davidović (2015: 09); Naceur (2003: 5-6); Hoffman (2011: 257-258); Sufian (2011: 47-51)

Iz Tablice 3. vidljivo je da se za većinu navedenih internih faktora profitabilnosti banaka očekuje pozitivan utjecaj na profitabilnost banaka. U Tablici 4. prikazani su eksterni faktori profitabilnosti banaka.

Tablica 4. Eksterni faktori profitabilnosti banaka

EKSTERNI FAKTORI	FAKTOR	OČEKIVANI UTJECAJ	
	Makroekonomski faktori		
	Ekonomski rast	Pozitivan	
	Inflacija	Pozitivan/Negativan	
	Kamatna stopa	Pozitivan	
	Devizni tečaj	Negativan	
	Regulatorni standardi	Negativan	
	Struktura financijskog sustava	Pozitivan	
	Financijske krize	Negativan	
	Tržišni faktori		
	Koncentracija	Pozitivan	
	Tržišna struktura	Pozitivan/Negativan	

Izvor: izrada autorice prema Davidović (2015: 09); Naceur (2003: 5-6); Hoffman (2011: 257-258); Sufian (2011: 47-51)

Iz Tablice 4. vidljivo je da se za većinu eksternih faktora očekuje negativan utjecaj na profitabilnost banaka.

2.3. Bankarstvo Europske unije

Europska unija stvorila je 2012. godine bankarsku uniju, koja počiva na dva ključna stupa (Europska unija, 2015):

- **Prvi stup – Jedinstveni nadzorni mehanizam (SSM):** Ovaj mehanizam prenosi ključne nadzorne zadaće nad bankama unutar europodručja i drugih država članica Europske unije na Europsku središnju banku (ESB). Glavne zadaće ESB-a i nacionalnih nadzornih tijela uključuju provjeru poštivanja bankarskih pravila Europske unije te rješavanje financijskih problema unutar bankarskog sektora. Od studenog 2014. godine, ESB izravno nadzire najveće i najvažnije banke, dok preostale banke unutar europodručja nadziru nacionalna nadzorna tijela.

- **Drugi stup – Jedinostveni sanacijski mehanizam (SRM):** Kada banke dožive financijski kolaps, SRM omogućuje učinkovito upravljanje procesom sanacije putem Jedinostvenog sanacijskog odbora (SRB) i Jedinostvenog fonda za sanaciju (SRF). Bitno je naglasiti da troškove sanacije banke ne snose porezni obveznici, već dioničari i vjerovnici, a zatim SRF. SRF se financira isključivo doprinosima ostalih banaka država sudionica SRM-a.

Sve države članice Europske unije dio su bankarske unije, a kroz svoje djelovanje bankarska unija nastoji osigurati sljedeće ciljeve (Europsko vijeće i Vijeće Europske unije, 2024): **otpornost banaka** i njihovu sposobnost da se nose s budućim financijskim krizama, **sanaciju banaka** čiji je opstanak ugrožen, bez korištenja novca poreznih obveznika i uz minimalan utjecaj na realno gospodarstvo te **smanjenje fragmentacije tržišta** usklađivanjem pravila za financijski sektor.

Ciljevi bankarske unije su također (Europsko vijeće i Vijeće Europske unije, 2024): **uklanjanje razlika** u zakonodavstvu među državama članicama, **osiguravanje jednake razine zaštite** potrošačima kao i **stvaranje jednakih uvjeta** za banke diljem Europske unije.

Nadalje, Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo (EBA) neovisno je tijelo Europske unije zaduženo za osiguranje učinkovite i dosljedne razine bonitetne regulative i nadzora nad europskim bankarskim sektorom. Glavni ciljevi EBA su održavanje financijske stabilnosti u Europskoj uniji te osiguranje cjelovitosti, djelotvornosti i pravilnog funkcioniranja bankarskog sektora (European Banking Authority, 2024).

EBA je dio Europskog sustava financijskog nadzora (ESFS) koji se sastoji od tri nadzorna tijela: Europskog nadzornog tijela za vrijednosne papire i tržišta kapitala (ESMA), Europskog nadzornog tijela za bankarstvo (EBA) te Europskog nadzornog tijela za osiguranje i strukovno mirovinsko osiguranje (EIOPA). Ovaj sustav također obuhvaća Europski odbor za sistemske rizike (ESRB) te Zajednički odbor Europskih nadzornih tijela i nacionalnih nadzornih tijela. EBA je neovisno tijelo, ali odgovorno je Europskom parlamentu, Vijeću Europske unije i Europskoj komisiji. Glavna zadaća EBA-e, kroz usvajanje obvezujućih tehničkih standarda i smjernica, je pridonosenje stvaranju jedinstvenih europskih pravila u području bankarstva. Cilj tih jedinstvenih pravila je pružiti usklađen skup bonitetnih pravila za financijske institucije u cijeloj Europskoj uniji, pomoći u stvaranju jednakih uvjeta poslovanja te osigurati visoku razinu zaštite štedišama, ulagačima i potrošačima (European Banking Authority, 2024).

ESB je središnja banka Europske unije, zadužena za održavanje stabilnosti cijena u europodručju. Također pridonosi sigurnosti i pouzdanosti europskog bankovnog sustava te očuvanju financijske stabilnosti. ESB nadzire sve banke unutar europodručja, a također izrađuje i izdaje euronovčanice (Europska središnja banka, 2024). Europski sustav središnjih banaka (ESSB) čine ESB i nacionalne središnje banke dvadeset država članica Europske unije koje su usvojile euro kao službenu valutu. Glavni cilj ESSB-a je održavanje stabilnosti cijena i podupiranje opće gospodarske politike Europske unije, s ciljem pridonosa ostvarenju ciljeva Europske unije. Europska središnja banka (ESB) čini jezgru ESSB-a i Eurosustava, a tri tijela nadležna za upravljanje ESSB-om i Eurosustavom su: Upravno vijeće, Izvršni odbor i Opće vijeće (HNB, 2023).

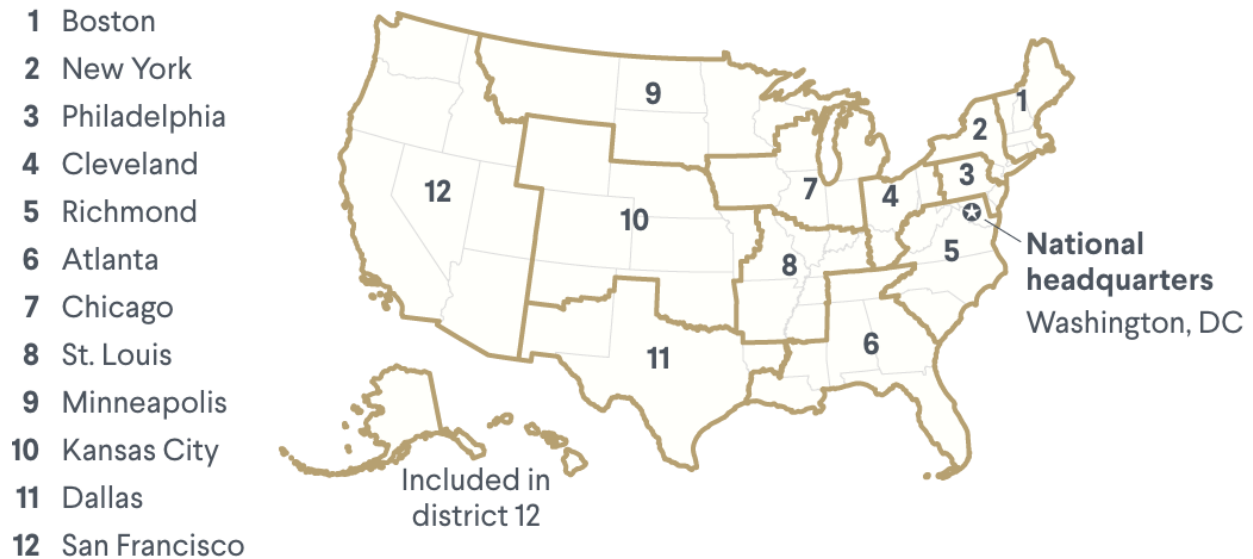
2.4. Bankarstvo Sjedinjenih Američkih Država

Bankarski sustav Sjedinjenih Američkih Država jedan je od najstarijih, najvećih i najvažnijih financijskih sustava u svijetu. Američki bankarski regulatorni sustav temelji se na konceptu dvostrukog nadzora, pri čemu su nadležnost podijeljena između saveznih i državnih agencija te primarnih regulatora, a razlike proizlaze iz statuta pojedinih banaka (Lessambo, 2020). Ovaj dvostruki sustav, poznat kao dualni bankovni sustav, omogućava koegzistenciju savezno reguliranih banaka s onima koje nadziru države, što potvrđuje i Mishkin (2010), naglašavajući da ove banke posluju usporedo na istom tržištu.

Dvojni bankarski sustav uvodi dvije različite regulatorne strukture za državne i nacionalne banke. To rezultira razlikama u regulaciji kredita, uključujući zakonska ograničenja pozajmljivanja, kao i varijacije u pravilima među državama. Ovaj sustav također unosi određenu razinu složenosti za bankare i potrošače, koja ne bi postojala u jedinstvenom bankarskom sustavu (Kenton, 2022). Postoji jasna distinkcija između "nacionalnih" banaka koje djeluju pod saveznom ovlasti i "državnih" banaka koje su osnovane prema licencama izdanim od strane pojedinih država u SAD-u (Fase i Vanthoor, 2000). Nacionalne banke često mogu ponuditi veću učinkovitost, koristeći prednosti ekonomije razmjera te inovacije u proizvodima i uslugama zahvaljujući svojim značajnijim resursima. Državne banke, s druge strane, mogu pokazati veću agilnost i fleksibilnost u prilagodbi specifičnim potrebama svojih klijenata na lokalnoj razini, a uspješne inovacije koje one uvedu često bivaju preuzete i u drugim državama (Kenton, 2022).

Struktura i regulacija američkog bankovnog sustava razlikuju se od ostatka svijeta. U Sjedinjenim Američkim Državama banke se dijele na komercijalne i investicijske banke (Lessambo, 2020). Komercijalne banke prihvaćaju depozite klijenata i nude komercijalne zajmove, dok investicijske banke jamče i registriraju nove vrijednosne papire, plasiraju ih pojedincima ili institucijskim investitorima, pružaju brokerske usluge, savjetuju o korporativnom financiranju i trgovanju vlasničkim vrijednosnim papirima te pomažu prilikom spajanja i preuzimanja. Banke djeluju kao posrednici između štediša i zajmoprimaca. U svojoj osnovnoj formi, poslovni model poslovnih banaka u Sjedinjenim Američkim Državama temelji se na prihvaćanju depozita štediša i davanju zajmova zajmoprimcima; drugim riječima, banke posuđuju od deponenata i nude zajmove pojedincima, tvrtkama, neprofitnim organizacijama i vladi. Američki bankarski sustav predstavlja siguran okvir za potrošače i poduzeća, omogućujući im sigurno pohranjivanje depozita. Također, služi kao primarni kanal za kapitalne tržišne aktivnosti i predstavlja glavni izvor kredita za potrošačke hipoteke, kreditne kartice, automobile, mala poduzeća i komercijalne kredite (Lessambo, 2020 prema US Department of the Treasury, 2017).

Sustav federalnih rezervi (engl. Federal Reserve System) je središnji bankarski sustav Sjedinjenih Američkih Država, koji obnaša funkciju središnje banke. Osnovan je 1913. godine donošenjem Federal Reserve Acta, a sastoji se od dvanaest banaka koje djeluju u okruzima federalne rezerve (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024). Na Slici 2 prikazani su okruzi federalne rezerve u Sjedinjenim Američkim Državama.

Slika 2. Okruzi federalne rezerve u Sjedinjenim Američkim Državama

Izvor: McBride i sur. (2024) prema U.S. Federal Reserve, Federal Reserve Bank of Kansas City

Iz Slike 2 može se vidjeti raspored okruga federalnih rezervi u Sjedinjenim Američkim Državama. Svaki okrug ima svoju središnju banku, pri čemu je najveća Federalna banka u New Yorku. Važno je napomenuti da svaki okrug nosi broj koji ovisi o gradu u kojem je smještena njegova središnja banka.

McBride i sur. (2024) ističu da su ključne odgovornosti Sustava federalnih rezervi određivanje kamatnih stopa, upravljanje opskrbom novca i regulacija financijskih tržišta. Isti autori naglašavaju da Sustav federalnih rezervi djeluje i kao zajmodavac u krajnjoj nuždi tijekom ekonomskih kriza, što je bilo očito tijekom financijske krize 2008. godine te za vrijeme pandemije COVID-19 koja je zahvatila svijet 2020. godine. Nadalje, Sustav federalne rezerve čine (Lessambo, 2020): Vijeće guvernera, Vijeće direktora, Banke federalnih rezervi i Federalni odbor za otvoreno tržište.

Banke u svojim okruzima djeluju putem Vijeća direktora, a njihovo djelovanje koordinira Vijeće guvernera federalnih rezervi (engl. Federal Reserve Board), koje je smješteno u Washingtonu. Vijeće se sastoji od sedam guvernera koje na mandat od četrnaest godina imenuje predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, uz potvrdu Senata. Svaki okrug federalnih rezervi može imati samo jednog predstavnika u Vijeću guvernera, kako bi se osiguralo pravedno zastupanje financijskih,

poljoprivrednih, industrijskih i trgovačkih interesa, kao i geografska ravnoteža države. Vijeće federalnih rezervi određuje potrebne rezerve i odgovorno je za politiku diskontne stope. Ove dvije funkcije čine osnovu monetarne politike Sustava federalnih rezervi. Osim toga, Vijeće ima regulatorne i nadzorne ovlasti nad nekoliko tisuća banaka članica, određuje granice kredita za kupovinu vrijednosnih papira te ima ključnu ulogu u osiguravanju nesmetanog funkcioniranja i razvoja nacionalnog platnog prometa. Vijeće guvernera, zajedno s područnim bankama, čini Federalni odbor za otvoreno tržište (engl. *Federal Open Market Committee – FOMC*), koji se sastoji od dvanaest članova: sedam članova Vijeća guvernera i pet predsjednika područnih banaka federalnih rezervi, od kojih je jedan obavezno predsjednik Banke federalnih rezervi u New Yorku. Ostali predsjednici područnih banaka izmjenjuju se po utvrđenom redosljedju s jednogodišnjim mandatom. Prema tradiciji, za predsjednika FOMC-a redovito se bira predsjednik Vijeća guvernera, dok je za potpredsjednika obično imenovan predsjednik Banke federalnih rezervi u New Yorku. FOMC donosi ključne odluke koje se tiču troškova i raspoloživosti novca i kredita u državi te usmjerava poslovanje na otvorenom tržištu. Sustav federalnih rezervi predstavlja složenu kombinaciju privatnih i javnih elemenata, odgovoran je Kongresu, a istovremeno posjeduje značajan stupanj decentralizacije i neovisnosti od izvršne vlasti (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024). Banka federalnih rezervi središnja je banka Sjedinjenih Država. Od osnutka, Banka federalnih rezervi ima tri ključne svrhe: 1) osigurati elastičnu ponudu valute, 2) pružiti sredstva za davanje popusta na komercijalne kredite i 3) nadzirati i regulirati nacionalne banke (Lessambo, 2020 prema Baker, 2002).

Lessambo (2020) ističe da je bankarska industrija u Sjedinjenim Američkim Državama jedna od najmoćnijih industrija na svijetu, no taj status nije lako postignut. Bankarska industrija u SAD-u kroz povijest je bila pod utjecajem raznih čimbenika i regulatornih okvira, koji su se kontinuirano mijenjali. Danas se može reći da je američka bankarska industrija dobro regulirana. Većina banaka u SAD-u dobiva savezne i/ili državne povelje te podliježe redovitom i kontinuiranom nadzoru i revizijama. Osim toga, američka bankarska regulativa bavi se ključnim područjima kao što su privatnost, otkrivanje podataka, sprječavanje prijevара, pranje novca, borba protiv terorizma te promicanje kreditiranja stanovništva s nižim prihodima.

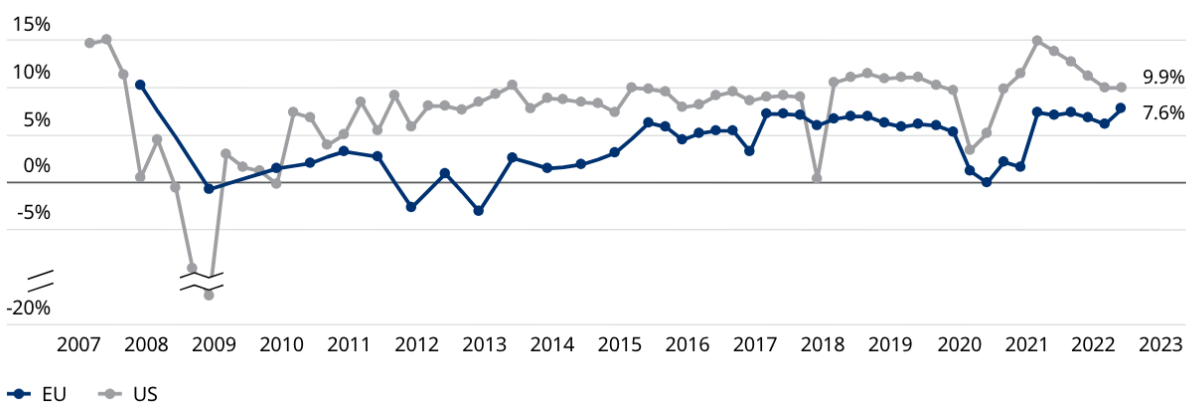
2.5. Usporedba bankarskog sektora Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država

Bankarski sustavi Europe i Sjedinjenih Američkih Država razvijali su se tijekom godina u različitim smjerovima, oblikovani svojim specifičnim ekonomskim, političkim i regulatornim okruženjima. Iako oba sustava dijele istu temeljnu funkciju – usmjeravanje štednje u produktivna ulaganja – način na koji to postižu značajno se razlikuje, ovisno o njihovim prednostima i slabostima. Jedna od najvećih razlika između europskog i američkog bankarskog sustava leži u stupnju pristupa američkih tvrtki tržištima kapitala. U Sjedinjenim Američkim Državama postoji dobro razvijen sustav tržišta kapitala, koji omogućava tvrtkama prikupljanje kapitala putem izdavanja dionica i obveznica. Ovaj sustav pruža tvrtkama alternativni izvor financiranja, smanjujući njihovu ovisnost isključivo o bankovnim kreditima. Nasuprot tome, europski sustav tržišta kapitala znatno je manje razvijen. Jedan od razloga za to je fragmentiranost europskog financijskog sustava, pri čemu različite zemlje primjenjuju različita pravila i propise, što otežava tvrtkama prikupljanje kapitala preko granica. Osim toga, europske banke tradicionalno igraju veću ulogu u financiranju tvrtki, što smanjuje potrebu da se tvrtke okreću tržištima kapitala (Magarian, 2023).

Financijski sustav Europske unije često se opisuje kao sustav koji se oslanja na banke, dok se financijski sustav Sjedinjenih Američkih Država često smatra sustavom temeljenim na tržištu. Prema raznim pokazateljima profitabilnosti i učinkovitosti, banke u Europskoj uniji zaostaju za američkim bankama. Niža profitabilnost europskih banaka mogla bi biti povezana s nižom učinkovitošću ili drugim čimbenicima. Konkretno, banke u Europskoj uniji možda ostvaruju manju profitabilnost zbog manjeg pritiska na učinkovito korištenje svojih resursa, što dovodi do niže X-učinkovitosti. Ipak, jednostavne usporedbe pokazatelja profitabilnosti, prihoda i troškova ne pružaju dovoljno informacija za procjenu operativne učinkovitosti europskih banaka u usporedbi s američkim bankama. Osim toga, banke u Europskoj uniji obavljaju manje rizične aktivnosti od svojih američkih kolega, što im omogućuje korištenje veće financijske poluge (Decressin i sur., 2007).

Bankarski sektor Europske unije, u usporedbi s bankarskim sektorom Sjedinjenih Američkih Država, pati od strukturno niže profitabilnosti. Iako su bankarski sektori u Europi i SAD-u bili snažno pogođeni krizama od 2008. godine, američka javna politika omogućila je bržu stabilizaciju

i oporavak američkih banaka, dok su banke u EU-u bile suočene s dugotrajnom neizvjesnošću. Osim toga, sporiji gospodarski rast eurozone predstavlja važan čimbenik u objašnjenju razlike u uspješnosti banaka između Sjedinjenih Američkih Država i Europske unije (Wyman, 2023). Na Slici 3. prikazana je usporedba ROE (prinos na kapital) između banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama.

Slika 3. Usporedba ROE (prinos na kapital) između banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama

Izvor: Wyman (2023)

Slika 3 vidljivo pokazuje kako banke u Sjedinjenim Američkim Državama bilježe viši povrat na kapital (ROE) u usporedbi s bankama u Europskoj uniji. U 2023. godini ROE u Sjedinjenim Američkim Državama iznosio je 9,9%, dok je u Europskoj uniji iznosio 7,6%.

Iz Wymanovog (2023) izvješća „*The EU banking regulatory framework and its impact on banks and the economy*“ mogu se izdvojiti dvije ključne spoznaje. Prvo, niža profitabilnost europskih banaka u odnosu na američke banke može se pripisati strukturnim čimbenicima: ROE bankovnog sektora u EU (prosječno 6,7% u 2021.) ne pokriva trošak kapitala, dok su se američke banke vratile na pretkrizne razine profitabilnosti (11% u 2021.). Prema izvješću, ovaj jaz rezultat je nekoliko čimbenika, uključujući gospodarsko okruženje s relativno slabim rastom u eurozoni, različite fiskalne i monetarne uvjete, rastuće minimalne troškove poslovanja te dugotrajno razdoblje negativnih kamatnih stopa koje su smanjile zarade banaka u trenutku kada su morale jačati kapitalne rezerve. Izvješće također naglašava kako nepotpuna unija banaka i tržišta kapitala predstavlja strukturnu prepreku konsolidaciji banaka diljem eurozone, sprječavajući ostvarivanje

sinergija među tržištima. Drugo, izvješće zaključuje da se banke u Europskoj uniji suočavaju s višim regulatornim troškovima u usporedbi s bankama iz Sjedinjenih Američkih Država, što može objasniti razliku od 0,8 do 1,0 postotnih bodova u ROE-u. Ovi viši regulatorni troškovi uglavnom su rezultat dvaju čimbenika: 1) složenijeg pristupa EU-a u određivanju kapitalnih zahtjeva, koji daje regulatorima veću diskreciju i može se smatrati manje transparentnim; 2) banke u Europskoj uniji suočene su s gotovo dvostruko većim doprinosima depozitnim i sanacijskim fondovima u usporedbi s bankama u SAD-u, dok su zahtjevi za kapacitetom za spašavanje 3,9 postotnih bodova viši nego u Sjedinjenim Američkim Državama.

3. Metodologija rada

Metodologija rada obuhvaća predmet istraživanja, cilj istraživanja te metode istraživanja.

3.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja u ovom radu su banke u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama. Profitabilnost banaka, koja odražava uspješnost njihovog poslovanja u određenom okruženju, ključni je faktor kojem banke teže, te stoga predstavlja predmet interesa brojnih autora. Bankarski sustavi Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država, kao što je detaljno objašnjeno u prethodnim poglavljima, značajno se razlikuju, a upravo te različitosti čine ih jedinstvenima. U ovom diplomskom radu, osim objašnjenja bankarskih sustava Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država, uspoređuje se profitabilnost banaka u ovim dvjema regijama.

3.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati i usporediti profitabilnost banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama u razdoblju od pet godina. Istraživanje će se fokusirati na interne i eksterne determinante koje utječu na profitabilnost promatranih banaka, kao i na specifične čimbenike karakteristične za bankarsku industriju.

3.3. Metode istraživanja

U ovom radu korištene su sljedeće metode istraživanja: analiza, kompilacija, deskripcija i komparacija. Metoda analize primijenjena je za analizu odabranih determinanti profitabilnosti banaka u Sjedinjenim Američkim Državama i Europskoj uniji. Metoda kompilacije korištena je za iznošenje i povezivanje spoznaja autora koji su istraživali bankarske sustave i profitabilnost u ovim regijama. Metoda deskripcije služila je za opisivanje bankarskih sustava Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država, dok je metoda komparacije primijenjena za usporedbu profitabilnosti banaka u tim područjima.

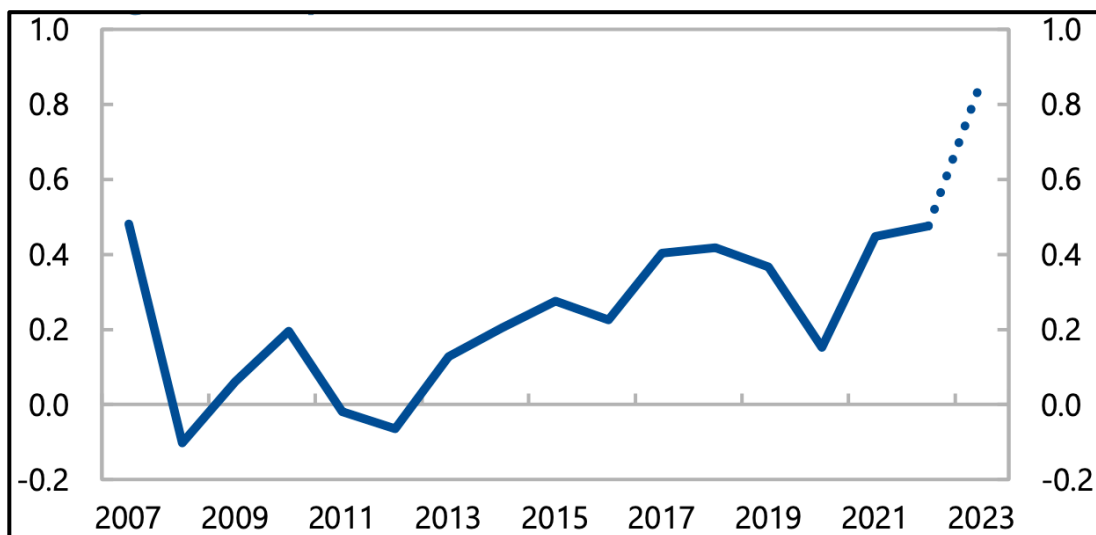
4. Opis istraživanja i rezultati istraživanja

U sljedećim poglavljima opisuje se profitabilnost banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama u petogodišnjem razdoblju od 2018. do 2023. godine.

4.1. Profitabilnost banaka u Europskoj uniji u razdoblju od 2018. do 2023. godine

Profitabilnost banke ključna je za financijsku stabilnost. Dobit predstavlja prvu liniju obrane od gubitaka uzrokovanih kreditnim umanjnjem. Zadržana dobit važan je izvor kapitala koji bankama omogućuje stvaranje snažnih zaštitnih slojeva za apsorpiranje dodatnih gubitaka. Ovi zaštitni slojevi osiguravaju da banke mogu nastaviti pružati financijske usluge kućanstvima i poduzećima u europodručju, čak i u slučaju nepovoljnih kretanja, čime se ublažava, a ne pojačava učinak negativnih šokova na realno gospodarstvo (European Central Bank, 2019). Bankarski sektor Europske unije pati od strukturno niže profitabilnosti u usporedbi sa Sjedinjenim Američkim Državama. Za razliku od američkih banaka, banke u eurozoni nisu uspjele povratiti marže profitabilnosti na razinu prije globalne financijske krize. Povrat na kapital (ROE) u 2021. godini iznosio je 6,7%, u usporedbi s 11% u Sjedinjenim Američkim Državama (u drugom tromjesečju 2022. razlika se smanjila na 7,6% i 9,9% respektivno). Prije krize, i eurozona i Sjedinjene Američke Države imale su sličan povrat na kapital, iznad 10% (Wayman, 2023: 08). Na Grafikonu 1 prikazana je ROA banaka u Europskoj uniji u razdoblju od 2007. do 2023. godine.

Grafikon 1. ROA banaka u Europskoj uniji u razdoblju od 2007. do 2023. godine¹

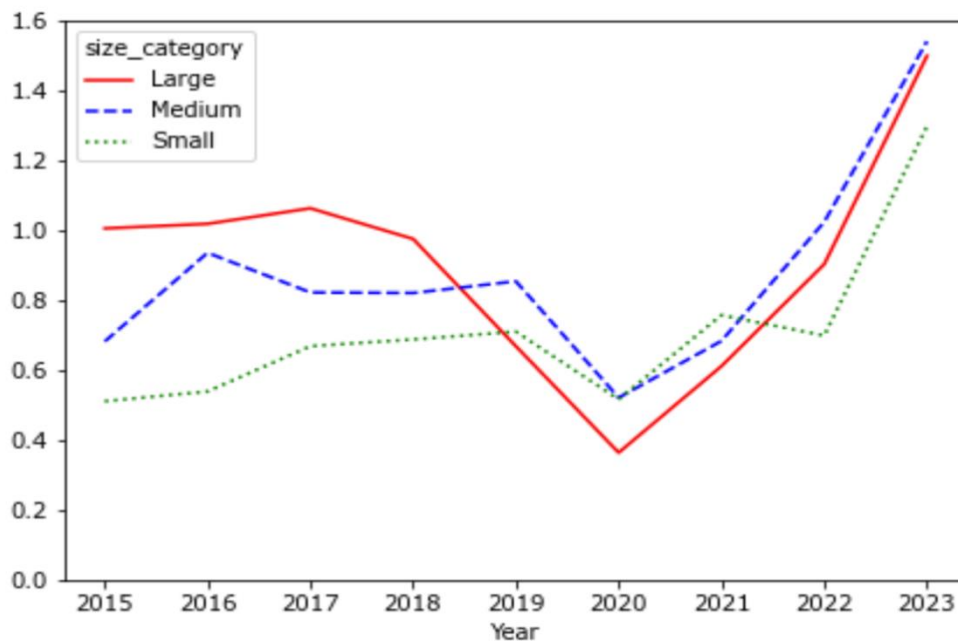

Izvor: Maneely i Ratnovski (2024:5)

Na Grafikonu 1 vidljivo je kretanje ROA (povrat na imovinu) u razdoblju od 2007. do 2023. godine. U razdoblju koje se analizira u ovom diplomskom radu, točnije od 2018. do 2023. godine, ROA se mijenjala sukladno uvjetima u okruženju u kojem su banke poslovale. Uočava se pad ROA-e nakon 2018. godine, koji je trajao sve do 2020. godine, a jedan od glavnih razloga tog pada bila je pandemija COVID-19, koja je značajno utjecala na globalno gospodarstvo, uključujući bankarski sektor. Nakon 2022. godine, s krajem pandemije COVID-19, vidljivo je da banke u Europskoj uniji ponovno bilježe visoku dobit, pri čemu je ROA dosegla 0,5%, s očekivanjima daljnjeg rasta. Nakon pregleda kretanja ROA banaka u Europi, na Grafikonu 2 prikazano je kretanje ROA u ovisnosti o veličini banaka u Europi.

¹ Svi su brojevi prikazani na Grafikonu 1. prikazuju stvarne godišnje podatke, a izuzetak su rezultati za 2023. godinu koji su se dobili ekstrapolacijom prva tri tromjesečja 2023. na cijelu godinu

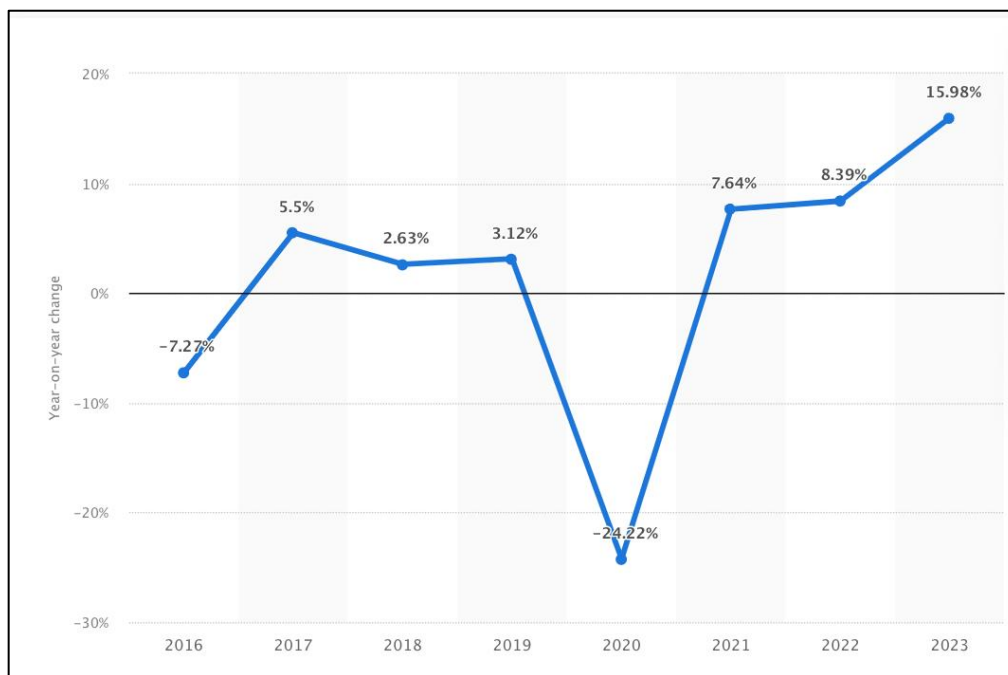
Grafikon 2. ROA banaka ovisno o veličini banaka u Europi u razdoblju od 2015. do 2023. godine

Izvor: Chen i sur. (2024: 05) prema Fitch Connect i IMF kalkulacije

Na Grafikonu 2 može se uočiti kako se ROA (povrat na imovinu) velikih, srednjih i malih banaka u Europi mijenjala iz godine u godinu. U 2018. godini velike banke suočile su se s izrazitim padom ROA, dok su srednje i male banke sličan pad doživjele 2019. godine, kada je pandemija COVID-19 pogodila svijet. Nakon 2020. godine, velike i srednje banke u Europi bilježe porast ROA, dok srednje banke od 2020. do 2021. godine bilježe rast, ali potom slijedi pad ROA do 2022. godine, nakon čega ponovno bilježe značajan porast. Nadalje, na Grafikonu 3 prikazana je postotna promjena ukupnih operativnih prihoda bankarske industrije u Europskoj uniji u razdoblju od 2016. do 2023. godine.

Grafikon 3. Postotna promjena ukupnih operativnih prihoda bankarske industrije u Europskoj uniji u razdoblju od 2016. do 2023. godine

Izvor: Statista (2024)

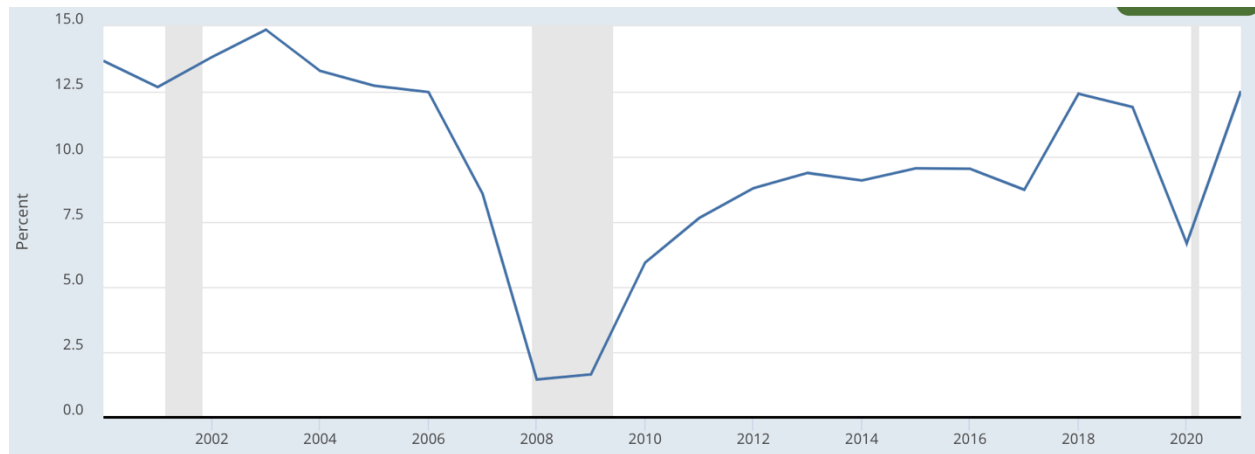
Iz Grafikona 3, koji obuhvaća analizirano razdoblje, vidljivo je da je najveći pad operativnih prihoda banaka zabilježen 2019. godine kada je pandemija COVID-19 izazvala značajne poremećaje s padom od čak 24,22%. Međutim, od 2020. godine bilježi se postupan oporavak operativnih prihoda banaka u Europskoj uniji. U 2023. godini zabilježen je najveći porast pri čemu su banke ostvarile operativni prihod od 15,98% što ukazuje na njihovu visoku profitabilnost.

4.2. Profitabilnost banaka u Sjedinjenim Američkim Državama u razdoblju od 2018. do 2023. godine

Chukwuogor i sur. (2021) istaknuli su važnost američkih banaka kao ključnih pokretača financijskog sustava, jer one usmjeravaju sredstva iz jedinica štednje prema jedinicama ulaganja. Prema njihovom mišljenju, uspješan tijek ulaganja u kućanstva, korporacije i pojedinačne ulagače u Sjedinjenim Američkim Državama uvelike ovisi o zdravom bankarskom sektoru.

Na Grafikonu 4 prikazan je ROE bankarskog sektora Sjedinjenih Američkih Država u razdoblju od 2000. do 2021. godine.

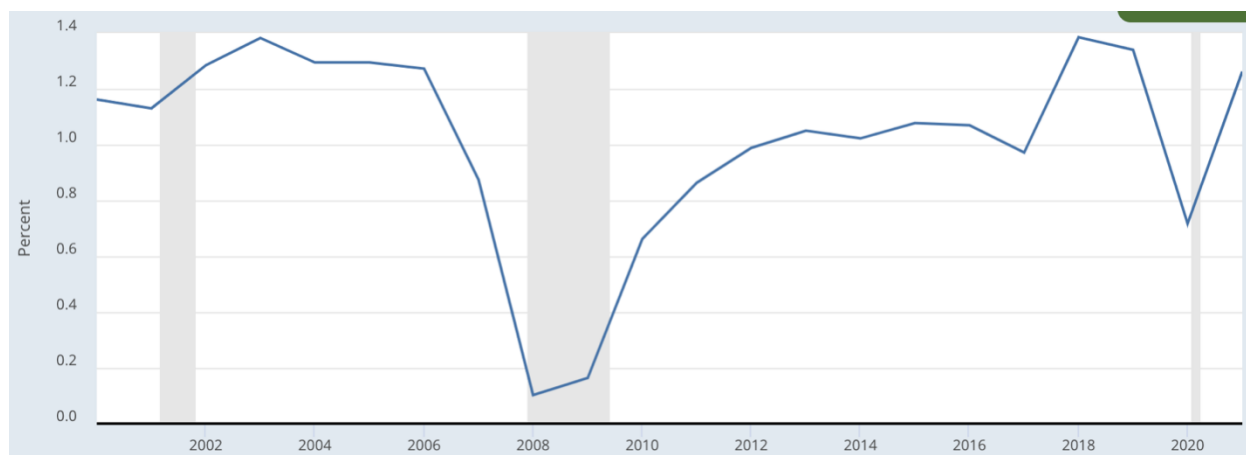
Grafikon 4. ROE bankarskog sektora Sjedinjenih Američkih Država u razdoblju od 2000. do 2021. godine

Izvor: Federal Reserve Bank of St. Louis (2024) prema World Bank (2024)

Iz Grafikona 4 vidljivo je da je ROE u bankarskom sektoru Sjedinjenih Američkih Država bio najniži 2008. godine, kada je nastupila financijska kriza. Nakon 2008. godine bilježi se rast ROE, koji traje sve do 2016. godine. Nakon 2016. godine pojavljuju se oscilacije, s najvećom oscilacijom u 2019. godini, kada ROE drastično pada zbog pandemije COVID-19. Nakon 2020. godine, ROE ponovno raste. Na Grafikonu 5 prikazana je ROA bankarskog sektora Sjedinjenih Američkih Država u razdoblju od 2000. do 2021. godine.

Grafikon 5. ROE bankarskog sektora Sjedinjenih Američkih Država u razdoblju od 2000. do 2021. godine

Izvor: Federal Reserve Bank of St. Louis (2024) prema World Bank (2024)

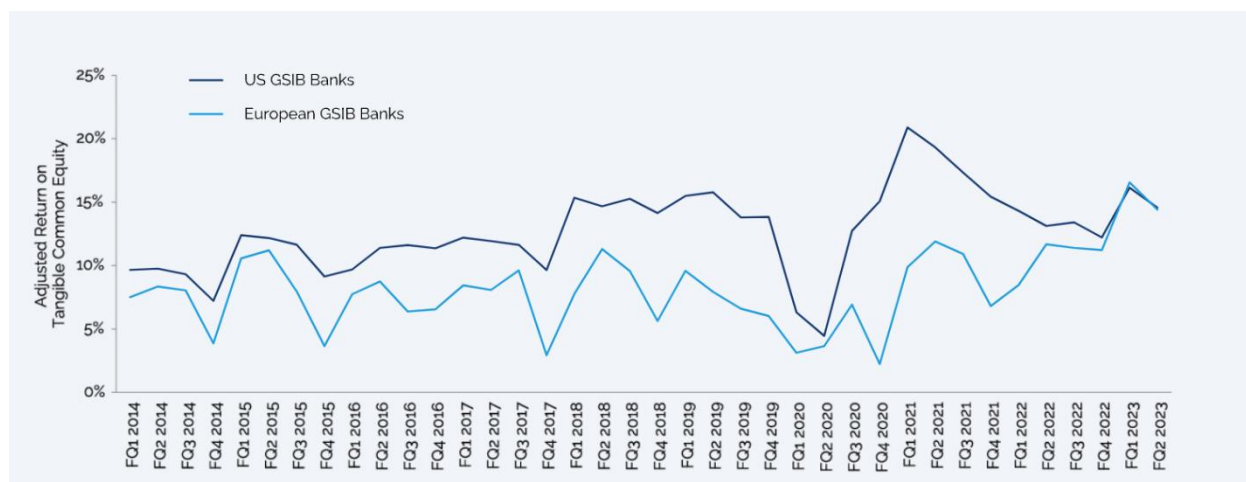
Iz Grafikona 5 može se zaključiti da je ROA u bankarskom sektoru Sjedinjenih Američkih Država tijekom godina prolazila kroz oscilacije. Najveći pad ROA dogodio se 2008. godine, u vrijeme ekonomske krize, te ponovno 2019. godine, kada je započela pandemija COVID-19. Nakon 2020. godine, ROA u bankarskom sektoru počinje rasti.

4.3. Razlika u profitabilnosti banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama

Prije nego se objasni kako različite determinante profitabilnosti utječu na profitabilnost GSIB banaka (engl. *Global Systematically Important Banks*²) globalnih sistemski najvažnijih banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama na Grafikonu 6 će se prikazati profitabilnost globalnih sistemski najvažnijih banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama po kvartalima za razdoblje od 2014. do 2023. godine.

² Jark (2024) navodi da su Global Systematically Important Banks (ili GSIB) globalne sistemski najvažnije banke koje čine grupu jakih institucija koje su vitalne u globalnoj ekonomiji.

Grafikon 6. Profitabilnost globalnih sistemski najvažnijih banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama po kvartalima za razdoblje od 2014. do 2023. godine

Izvor: Schantz i Wellesley, 2023 prema Bloomer i Loomis Sayles, 2023

Iz Grafikona 6 uočava se da je profitabilnost banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama počela padati 2019. godine. U drugom kvartalu 2020. godine bilježi se rast profitabilnosti u oba sustava, no profitabilnost banaka u Sjedinjenim Američkim Državama ostaje viša od one u Europskoj uniji sve do prvog kvartala 2023. godine, kada banke u Europskoj uniji po prvi put u devetnaest godina postižu veću profitabilnost od američkih banaka. Nakon prvog kvartala 2023. godine, profitabilnost banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama gotovo se izjednačila.

Fuentes i sur. (2023) istraživali su razlike u profitabilnosti globalno sistemski najvažnijih banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama te zaključili da su ključni faktori te razlike sljedeći: 1) viši prihodi od naknada, provizija i trgovanja kod američkih banaka, te 2) naslijeđena neisplativa izloženost europskih banaka, koja je započela tijekom svjetske ekonomske krize, utjecala na umanjene vrijednosti i imala manje troškove opskrbe od američkih konkurenata (Chen i sur., 2024). Osim toga, ROA europskih banaka znatno je niža u usporedbi s bankama u SAD-u i Kanadi. Ova razlika u profitabilnosti može se pripisati višim prihodima od naknada, provizija i trgovanja američkih banaka, kao i trajnim učincima globalne ekonomske krize, koji i dalje opterećuju europske banke (Chen i sur., 2024 prema ECB, 2023). Vito i sur. (2023) ističu da su prihodi od kamata tradicionalno bili glavni izvor prihoda za europske banke, dok su se američke

banke više oslanjale na naknade, provizije i dobit od trgovačkih aktivnosti. Isti autori navode da su u posljednjem desetljeću stope profitabilnosti europskih i američkih banaka dosljedno varirale, pri čemu su američke banke redovito postizale bolje financijske rezultate.

4.4. Interni faktori profitabilnosti banaka

Interni faktori profitabilnosti banaka koji će se analizirati u ovom radu uključuju: likvidnost, veličinu banke, kapital, kvalitetu imovine banke i troškove.

Likvidnost – što je omjer likvidnosti veći, veći je i trošak povrata, a neadekvatne razine likvidnosti mogu dovesti do propasti banke. Prethodna istraživanja ukazala su na to da likvidnost ima različit učinak na profitabilnost banaka, odnosno rezultati dobiveni kroz različita istraživanja se ne poklapaju što znači da se ne zna točan učinak likvidnosti na profitabilnost banaka (Al – Homaidi, 2018. prema Issn, Ebenezer i sur., 2017; Loh, 2017). Europske banke imaju prednost u odnosu na američke kada je u pitanju likvidnost. Europski GSIB-ovi (engl. *Global Systemically Important Banks*) imaju znatno više omjere pokrivenosti likvidnošću (LCR), koji predstavljaju udio visoko likvidne imovine banke u odnosu na njezine kratkoročne obveze, u usporedbi s američkim GSIB-ovima. Može se tvrditi da američke banke precjenjuju omjere pokrića likvidnosti, budući da u visokokvalitetnu likvidnu imovinu uključuju vrijednosne papire koji se drže do dospeljeka i vrijednosne papire agencija. U slučaju prodaje tih vrijednosnih papira, banke bi morale realizirati sve nerealizirane gubitke iz svog portfelja vrijednosnih papira koji se drže do dospeljeka. Također, neke američke banke bilježe znatan odljev depozita jer deponenti prebacuju svoja sredstva iz manjih banaka u veće banke ili u potpunosti napuštaju bankovni sustav. Izvan SAD-a, većina banaka bilježi mali ili nikakav pad depozita (Schantz i Wellesley, 2023).

Kapital – Mashamba (2018) navodi da se banke s visokim kapitalom suočavaju s nižim rizikom u poslovanju što im omogućava postizanje više razine stabilnosti u poslovanju i privlačenje dodatnog kapitala uz niži trošak zato što investitori traže niži povrat na uloženo i tako povećavaju profitabilnost (Adelopo i sur., 2022). Schantz i Wellesley (2023) smatraju da kapitalizacija ide u prilog europskim bankama, s naglaskom na manje banke na području Europe. Američke i europske sustavno važne banke (GSIB) imaju slične omjere kapitala (postotak kapitala banke u odnosu na

njezinu rizikom ponderiranu imovinu) zbog sličnih regulatornih okvira. Za manje domaće banke, stope kapitala znatno su niže u SAD-u nego drugdje u svijetu.

Kvaliteta imovine banke - postotak kredita prema ukupnoj imovini naširoko se koristi u prethodnim istraživanjima kao mjera kvalitete imovine. Istraživanja su pokazala da postotak kredita ima negativan učinak na profitabilnost banke osim kada se banka suočava s izrazito visokim, nepodnošljivim razinama rizika (Al – Homaidi i sur., 2018 prema Rani i Zergaw, 2017).

Veličina banke - prema dosadašnjim istraživanjima, još uvijek nema jednoznačan učinak na profitabilnost. S jedne strane, veće banke mogu ostvariti ekonomiju razmjera, što može povećati njihovu učinkovitost. No, s druge strane, velike banke često su podložne krutosti, inertnosti i birokraciji, što može smanjiti njihov učinak (Petria i sur., 2015 prema Kosmidou, 2008; Athanasoglou i sur., 2006). Chen i sur. (2024) naglašavaju da veće banke, mjereno veličinom imovine, mogu imati veću tržišnu i pregovaračku moć. To im omogućuje naplatu viših naknada i kamata klijentima te smanjenje troškova financiranja i drugih resursa što doprinosi većoj dobiti.

Nadalje, među prvim autorima koji su istaknuli važnost veličine banke za profitabilnost banke bio je Terraza (2015) koji se bavio ispitivanjem učinaka kapitala banke i omjera likvidnosti na profitabilnost banke. U istraživanju je uočio da kapital banke pozitivno utječe na profitabilnost banke dok se efekti omjera likvidnosti razlikuju ovisno o veličini banaka (Gržeta i sur., 2023).

Općenito, povećanje veličine banke može imati pozitivan učinak na profitabilnost, no taj učinak može postati negativan kod iznimno velikih banaka zbog birokratskih i drugih razloga. S jedne strane, veće banke mogu smanjiti troškove zahvaljujući ekonomiji razmjera i opsega. S druge strane, postoji mišljenje da manje banke mogu ostvariti ekonomiju razmjera do određene veličine, nakon čega daljnje povećanje može dovesti do disekonomije razmjera. Stoga, ne postoje jasna očekivanja o utjecaju veličine banke na njezinu profitabilnost (Brahmaiah, 2018).

Troškovi – prema Di Vito i sur. (2023) američke globalno sistemski važne banke (G-SIBs) suočavaju se s višim operativnim troškovima u odnosu na svoje europske kolege, prvenstveno zbog većih naknada za zaposlenike i većih ulaganja u tehnologiju. U 2021. godini, američke G-SIBs potrošile su oko 166,5 milijardi eura na osoblje, što je gotovo dvostruko više od europskih banaka koje su potrošile oko 85 milijardi eura. Iako su američke banke imale 26,5% više zaposlenih, ključna razlika leži u višim plaćama i bonusima. Osim troškova osoblja, američke

banke ulažu više u tehnologiju. U 2021. godini, američke G-SIBs potrošile su oko 121 milijardu eura na operativne troškove, dok su europske banke potrošile oko 60 milijardi eura. Iako su viši troškovi osoblja i IT ulaganja negativno utjecali na profitabilnost američkih G-SIB banaka u određenim segmentima, važno je napomenuti da ti troškovi istovremeno stvaraju dugoročne konkurentske prednosti. Američke banke koriste svoje resurse kako bi stvorile uvjete za veću profitabilnost u drugim područjima, poput aktivnosti koje generiraju prihode iz neto kamatnih razlika (NFCI) i neto trgovačkih prihoda (NTI). Viša ulaganja u IT omogućuju američkim bankama veću operativnu efikasnost, što im dugoročno omogućuje veće stope povrata na kapital (ROE) i uspješnije poslovanje.

4.5. Eksterni faktori profitabilnosti banaka

U ovom radu istražiti će se i analizirati utjecaj sljedećih eksternih faktora na profitabilnost banaka: ekonomski rast, inflacija, kamatna stopa i struktura tržišta.

Ekonomski rast, mjerljiv kroz rast bruto domaćeg proizvoda (po stanovniku), ima višestruke pozitivne učinke, uključujući povećanje aktivnosti banaka. Povećanje depozita klijenata, odobrenih kredita i kamatnih marži također pozitivno utječe na profitabilnost banaka. S druge strane, kada se gospodarska aktivnost smanjuje, potražnja za kreditima i depozitima opada, što negativno utječe na profitne marže (Petria i sur., 2015 prema Sufian i Chong, 2008).

Chen i sur. (2024) naglašavaju da snažniji rast bruto domaćeg proizvoda stvara povoljno gospodarsko okruženje koje može potaknuti kreditnu aktivnost, povećanje prihoda od kamata, generiranje prihoda od naknada te poboljšanje kvalitete imovine, što sve zajedno može rezultirati većim profitom banaka.

Kamatna stopa – prethodna istraživanja o učinku kamatne stope na profitabilnost banaka dale su mješovite rezultate. Dok su Rashid i Jabeen (2016) utvrdili da postoji negativan učinak kamatne stope na profitabilnost banaka, Yahya i sur. (2017) utvrdili su da postoji pozitivan učinak kamatne stope na profitabilnost banaka (Al – Homaidi i sur., 2018). Di Vito i sur. (2023) ističu da osim strukture kreditnog portfelja, američke banke, također, imaju koristi od povoljnijeg makroekonomskog okruženja posljednjih nekoliko godina te većih kamatnih stopa. U eurozoni, s druge strane, ekspanzivna monetarna politika smanjila je kamatne stope, što je dovelo do

negativnih 12-mjesečnih EURIBOR kamatnih stopa. U SAD-u, gdje je gospodarski rast bio jači, 12-mjesečni LIBOR dosegao je gotovo 2,8% u 2017. godini. Zbog viših kamatnih stopa u SAD-u, američke banke su imale veće kamatne marže na kredite u usporedbi s bankama u eurozoni, koje su doživjele stalni pad marži. U 2019. godini, razlika u maržama između SAD-a i eurozone bila je 1,8 postotnih bodova (4,5% u SAD-u naspram 2,7% u eurozoni). Međutim, u 2020. i 2021. godine, kamatne stope u SAD-u pale su gotovo na nulu, čime se razlika u maržama smanjila (2,7% u SAD-u naspram 2,3% u eurozoni). Prethodno navedeno ukazuje na to da je s povećanjem kamatnih stopa u Sjedinjenim Američkim Državama došlo do povećanja profitabilnosti banaka i da povećanje kamatnih stopa doprinijelo tome da su banke Sjedinjenih Američkih Država profitabilnije od banaka Europske unije.

Inflacija, odnosno stopa inflacije, još je jedan pozitivan makroekonomski faktor koji utječe na poslovanje banaka. Više (očekivane) stope inflacije dovode do rasta kamatnih stopa na kredite, što zauzvrat povećava profitabilnost banaka (Petria i sur., 2015). Pasiouras i Kosmidou (2007) navode da inflacija ima snažan utjecaj na profitabilnost banaka, dok fluktuacije bruto domaćeg proizvoda imaju manji učinak na bankovne profite (Brahmaiah, 2018).

Kada su u pitanju kamatne stope, Chen i sur. (2024) naglašavaju da je utjecaj kamatnih stopa, posebno nagiba krivulje prinosa, na dobit banaka manje jasan. Borio i sur. (2017) smatraju da postoji pozitivan odnos između kratkoročnih kamatnih stopa i nagiba krivulje prinosa s profitabilnošću banaka. To sugerira da pozitivan utjecaj kamatnih stopa na neto prihod od kamata nadmašuje negativne učinke na gubitke po kreditima i rezervacije, kao i sve potencijalne negativne učinke na neto kamatni prihod. Isti autori su zaključili da je učinak povećanja kamatnih stopa i zaoštavanja krivulje prinosa izraženiji kada su kamatne stope na nižim razinama, a nagib krivulje prinosa ravniji (Chen i sur., 2024). Na Grafikonu 7 prikazana je usporedba dugoročnih kamatnih stopa u eurozoni u odnosu na Sjedinjene Američke Države.

Grafikon 7. Usporedba dugoročnih kamatnih stopa u eurozoni u odnosu na Sjedinjene Američke Države

Izvor: Wyman (2023:20) prema OECD

Iz Grafikona 7 može se vidjeti kretanje kamatnih stopa u eurozoni i Sjedinjenim Američkim Državama u razdoblju od 2007. do 2022. godine. Do 2014. godine kamatne stope u eurozoni bile su više nego u Sjedinjenim Američkim Državama, no od 2014. godine situacija se preokreće, s time da Sjedinjene Američke Države bilježe više kamatne stope. Ova promjena imala je značajan utjecaj na profitabilnost banaka u obje regije. Mirzaei i sur. (2013) analizirali su učinke tržišne strukture na profitabilnost i financijsku stabilnost banaka u naprednim gospodarstvima i gospodarstvima u nastajanju prije globalne financijske krize. Njihovo istraživanje pokazalo je da tržišna koncentracija negativno utječe na profite banaka u gospodarstvima u nastajanju, dok je taj učinak u naprednim gospodarstvima zanemariv (Chen i sur., 2024).

Iacobelli (2017) je proveo istraživanje o profitabilnosti banaka i determinantama koje utječu na profitabilnost banaka i uočio da gospodarski rast, inflacija i produktivnost povećavaju profitabilnost, dok veći kreditni rizik smanjuje profitabilnost banaka. Sukladno rezultatima svog istraživanja Iacobelli je predložio da se menadžment banke treba usredotočiti na internu prilagodbu čimbenika uz prihvaćanje vanjskih kako bi banke dugoročno mogle biti profitabilne (Karadžić i Džalović, 2021).

5. Rasprava

Banke su ključni financijski posrednici u gotovo svim gospodarstvima jer pružaju niz usluga poput prikupljanja depozita, izdavanja kredita i upravljanja rizicima. Njihova uloga u financijskom posredovanju ima značajan utjecaj na ekonomski rast, budući da učinkovitost bankarskog sustava izravno doprinosi stabilnosti gospodarstva. Ujedno, banke omogućuju mobilizaciju sredstava i njihovu alokaciju prema produktivnim ulaganjima čime se podržava gospodarski razvoj. Međutim, nesolventnost banaka može izazvati ozbiljne sustavne krize, narušiti povjerenje u financijski sustav i destabilizirati gospodarstvo. S druge strane, profitabilne banke sposobne su učinkovitije apsorbirati negativne šokove što pridonosi stabilnosti financijskog sustava (Anbar i Alper, 2011). Stoga, profitabilan bankarski sektor nije samo znak zdravog poslovanja već i ključni element otpornosti gospodarstva u kriznim situacijama.

Mnogi autori proučavaju profitabilnost banaka kroz različite aspekte uključujući zemljopisnu lokaciju u kojoj banke posluju kao i strukturu i vrstu vlasništva (Karadžić i Đalović, 2021). Istraživanja koja se bave profitabilnošću banaka često ukazuju na raznolikost utjecajnih čimbenika rezultirajući različitim zaključcima među autorima. Naime, postoji veliki broj istraživanja provedenih tijekom godina koja analiziraju utjecaj različitih determinanti na profitabilnost banaka, a zaključci variraju ovisno o metodologiji, geografskom području i vremenskom razdoblju koje je proučavano. Almaqtari i sur. (2018) potvrđuju tu raznolikost navodeći da iako postoji mnogo opsežnih studija o determinantama profitabilnosti banaka, empirijski dokazi iz zemalja u razvoju i zemalja u usponu često donose mješovite i dvosmislene rezultate. Al-Homaidi i sur. (2018), također, naglašavaju sličnu neujednačenost u rezultatima istraživanja, što otežava stvaranje univerzalnog modela za predviđanje profitabilnosti banaka. Ova nesuglasja upućuju na to da je potrebno uzeti u obzir specifične okolnosti u svakom pojedinom kontekstu prilikom analize profitabilnosti bankarskog sektora.

Staikouras i Wood (2004) istraživali su determinante profitabilnosti u bankama u Europskoj uniji i uočili da na profitabilnost, uz sposobnost menadžmenta banke da donese ispravne odluke, utječu i čimbenici iz makroekonomskog okruženja od kojih najjači utjecaj na profitabilnost banaka ima tržišna koncentracija. Petria i sur. (2015) istraživali su determinante profitabilnosti u bankama Europske unije i zaključili da se među internim čimbenicima ističu kreditni rizik, učinkovitost

upravljanja, diverzifikacija poslovanja; a vanjski čimbenici koji imaju značajan utjecaj na profitabilnost banaka su tržišna koncentracija i gospodarski rast (Karadžić i Đalović, 2021).

Nadalje, Di Vito i sur. (2023) u istraživanju su uočili da se veća profitabilnost američkih G-SIB-ova u usporedbi s njihovim konkurentima u Europi uvelike može objasniti njihovim različitim poslovnim strategijama koje su blisko povezana s različitim makroekonomskim okruženjima i financijskim sustavima u kojima te banke posluju. To znači da banke u Sjedinjenim Američkim Državama imaju puno bolje poslovne strategije, bolji bankarski sustav te pogodnije makroekonomsko okruženje od europskih banaka što direktno utječe na to da su banke u Sjedinjenim Američkim Državama profitabilnije od banaka u Europi. Različita makroekonomska dinamika u Sjedinjenim Američkim Državama i Europi dovela je do prethodno navedenih velikih razlika u profitabilnosti banaka. Naime, nakon velike financijske krize 2008. godine američko gospodarstvo se snažno oporavilo i banke su postigle zdravu razinu profitabilnosti. Na području Europe nakon velike krize 2008. godine situacija je pak bila drugačija, nastupila je dugotrajna recesija i oporavak je bio puno dugotrajniji što je ostavilo posljedice na profitabilnost banaka u Europi. Ovi autori, također, ističu da se stope profitabilnosti banaka u europodručju i banka u Sjedinjenim Američkim Državama razlikuju te da banke u Sjedinjenim Američkim Državama postižu jače financijske učinke od banaka na području Europe.

Prethodno navedeno potvrđuju Andersson i sur. (2018) koji ističu da je slaba profitabilnost banaka jedan od ključnih izazova s kojima se suočava bankarski sektor europodručja. Uz ciklički oporavak u cijelom europodručju, ukupna profitabilnost banaka polako i sigurno se oporavila od najnižih vrijednosti zabilježenih tijekom i nakon globalne financijske krize 2008. godine. Unatoč tome, razina profitabilnosti i dalje je niska, a ECB opetovano označava nisku profitabilnost banaka kao jedan od ključnih sistemskih rizika za financijsku stabilnost europodručja.

Također, važno je osvrnuti se i na troškove osoblja kao i na IT ulaganja koji su ključni faktori i doprinose razlikama u profitabilnosti između američkih i europskih G-SIB banaka. Dok američke banke snose veće operativne troškove, osobito u pogledu plaća i bonusa za zaposlenike te ulaganja u tehnologiju, ove investicije im omogućuju postizanje konkurentskih prednosti na globalnom tržištu. Veće IT proračune i privlačenje talentiranih radnika američke banke koriste kako bi dugoročno unaprijedile svoju profitabilnost čime zadržavaju vodeću poziciju u odnosu na europske konkurente (Di Vito i sur., 2023).

6. Zaključak

Objektive hipoteze postavljene u uvodu ovog diplomskog rada potvrđene su analizom sekundarnih podataka. Istraživanje profitabilnosti banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama u razdoblju od 2018. do 2023. godine jasno je pokazalo razlike u financijskim performansama između ova dva bankarska tržišta. Banke u Europskoj uniji suočavale su se s brojnim izazovima, uključujući produženi period niskih kamatnih stopa, ekonomske posljedice pandemije COVID-19 te sporiji gospodarski oporavak. Ovi čimbenici značajno su utjecali na profitabilnost europskih banaka, uzrokujući oscilacije u ključnim financijskim pokazateljima poput povrata na kapital (ROE) i povrata na imovinu (ROA).

Američke banke su tijekom analiziranog razdoblja pokazale veću stabilnost i profitabilnost, što je dijelom rezultat povoljnijih makroekonomskih uvjeta. Povišene kamatne stope i brži gospodarski oporavak nakon krize pridonijeli su povećanju prihoda i otpornosti bankarskog sektora. Američke banke također su profitirale zahvaljujući diversificiranoj strukturi prihoda. Značajan dio prihoda dolazio je iz naknada i trgovačkih aktivnosti, što im je omogućilo veću fleksibilnost i sposobnost amortiziranja šokova iz ekonomskog okruženja. Ova širina izvora prihoda smanjila je ovisnost američkih banaka o tradicionalnim kreditnim aktivnostima i pružila im dodatnu sigurnost u uvjetima tržišnih promjena.

Rezultati istraživanja ističu potrebu za prilagodbom i poboljšanjem strategija europskih banaka kako bi se bolje nosile s promjenjivim gospodarskim uvjetima. Prije svega, europske banke trebale bi razmotriti diversifikaciju svojih izvora prihoda kako bi smanjile ovisnost o prihodima od kamata te poboljšale sposobnost upravljanja troškovima i rizicima. Povećanje kapitalnih rezervi i unapređenje kvalitete imovine također su ključni koraci za jačanje otpornosti na potencijalne ekonomske šokove. Dugoročna stabilnost i uspješnost bankarskog sektora ovisi o sposobnosti razumijevanja glavnih čimbenika koji utječu na profitabilnost banaka. Time se omogućuje oblikovanje učinkovitijih politika i strategija, što će pridonijeti većoj otpornosti i boljoj prilagodbi na izazove u oba analizirana područja—Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama.

Ovaj diplomski rad doprinosi budućim istraživanjima omogućujući dublje razumijevanje utjecaja pojedinačnih faktora na profitabilnost banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama. Njegovi nalazi mogu poslužiti kao temelj za daljnje analize i istraživanja s ciljem

identifikacije ključnih determinanti koje najviše doprinose razlici u profitabilnosti između ova dva bankarska tržišta. Preporučuje se da buduća istraživanja usmjere pažnju na načine smanjenja razlika u profitabilnosti banaka između EU i SAD-a s naglaskom na strategije koje mogu pomoći u jačanju konkurentnosti europskih banaka i ublažavanju utjecaja vanjskih šokova što je tema od globalnog značaja.

Literatura

1. Adelopo, I., Vichou, N. i Cheung, K. Y. (2022). *Capital, liquidity, and profitability in European banks*. Journal of Corporate Accounting & Finance, 33(1), 23-35.
2. Albertazzi, U. i Gambacorta, L. (2009). *Bank profitability and the business cycle*. Journal of financial stability, 5(4), 393-409.
3. Al-Harbi, A. (2019). *The determinants of conventional banks profitability in developing and underdeveloped OIC countries*. Journal of Economics, Finance and Administrative Science, 24(47), 4-28.
4. Al-Homaidi, E. A., Tabash, M. I., Farhan, N. H. i Almaqtari, F. A. (2018). Bank-specific and macro-economic determinants of profitability of Indian commercial banks: A panel data approach. Cogent Economics & Finance, 6(1), 1548072.
5. Anbar, A. i Alper, D. (2011). *Bank specific and macroeconomic determinants of commercial bank profitability: Empirical evidence from Turkey*. Business and economics research journal, 2(2), 139-152.
6. Andersson, M. i sur. (2018). *How can euro area banks reach sustainable profitability in the future?* Preuzeto s https://www.ecb.europa.eu/press/financial-stability-publications/fsr/special/html/ecb.fsrart201811_1.en.html [pristupljeno: 02. rujna 2024.]
7. Brahmaiah, B. (2018). Factors influencing profitability of banks in India. *Theoretical Economics Letters*, 8(14), 3046
8. Chen, R. i sur. (2024). *Bank Profitability in Europe: Not Here to Stay*. International Monetary Found
9. Chukwuogor, C., Anoruo, E. i Ndu, I. (2021). *An empirical analysis of the determinants of the US banks' profitability*. Banks and Bank Systems, 16(4), 209.
10. Ćurić, M. (2018). *Analiza profitabilnosti banaka u republici hrvatskoj i njenih odrednica* (Doctoral dissertation, University of Split. Faculty of economics Split).
11. Davidović, M. (2015) *Profitabilnost banaka u zemljama Jugoistočne Evrope*. Univerzitet u Novom Sadu.
12. Decressin, J., Fonteyne, W. i Faruqee, H. (2007). *4 Comparing Europe and the United States*. In Integrating Europe's Financial Markets. International Monetary Fund.

13. Ercegovac, R., Klinac, I. i Zdrilić, I. (2020). *Bank specific determinants of EU banks profitability after 2007 financial crisis*. Management, 25 (1), 89-102. <https://doi.org/10.30924/mjcmi.25.1.5>
14. Vito, L. D., Leite, J. M. i Fuentes, N. M. (2023). *Understanding the profitability gap between euro area and US global systemically important banks*. ECB Occasional Paper, (2023/327).
15. Karadžić, V. i Đalović, N. (2021). *Profitability determinants of big european banks*. Journal of Central Banking Theory and Practice, 10(2), 39-56.
16. Kenton, W. (2022). *Dual Banking System: Meaning, History, Pros and Cons*. Preuzeto s <https://www.investopedia.com/terms/d/dual-banking-system.asp> [pristupljeno: 28. srpnja 2024.]
17. European Banking Authority. (2024). *EBA*. Preuzeto s <https://www.eba.europa.eu/hrvatski> [pristupljeno: 12. srpnja 2024.]
18. European Central Bank. (2019). *Challenges for bank profitability*. Preuzeto s <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2019/html/ecb.sp190501~7733ecc1a9.en.html> [pristupljeno: 10. srpnja 2024.]
19. Europska središnja banka. (2024). *O ESB-u*. Preuzeto s <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.hr.html> [pristupljeno: 10. srpnja 2024.]
20. Europska unija. (2015). *Bankarstvo i financije*. Preuzeto s https://publications.europa.eu/resource/cellar/ac18de8a-d423-4f9f-941f-9f29b5cc6fd1.0001.03/DOC_1 [pristupljeno: 10. srpnja 2024.]
21. Europsko vijeće i Vijeće Europske unije. (2024). *Bankovna unija*. Preuzeto s <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/banking-union/> [pristupljeno: 10. srpnja 2024.]
22. Fase, M. M. i Vanthoor, W. F. (2000). *The Federal Reserve System discussed: a comparative analysis* (No. 10). SUERF Studies.
23. Federal Reserve Bank of St. Louis. (2024). *Bank's Return on Equity for United States*. Preuzeto s <https://fred.stlouisfed.org/series/DDEI06USA156NWDB> [pristupljeno: 10. kolovoza 2024.]
24. Federal Reserve Bank of St. Louis. (2024). *Bank's Return on Assets for United States*. Preuzeto s <https://fred.stlouisfed.org/series/DDEI05USA156NWDB> [pristupljeno: 10. kolovoza 2024.]

25. Gregurek, M. i Vidaković, N. (2011). *Bankarsko poslovanje*. Zagreb: RRiF plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge
26. Gržeta, I., Žiković, S. i Tomas Žiković, I. (2023). *Size matters: analyzing bank profitability and efficiency under the Basel III framework*. *Financial innovation*, 9(1), 43.
27. HNB. (2023). *Europski sustav središnjih banaka*. Preuzeto s <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/medunarodni-odnosi/europski-sustav-sredisnjih-banaka> [pristupljeno: 12. srpnja 2024.]
28. Jark, D. (2024). *Global Systematically Important Banks: How They Work*. Preuzeto s <https://www.investopedia.com/global-systematically-important-banks-8610651> [pristupljeno: 12. srpnja 2024.]
29. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2024). *Sustav federalne rezerve*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Preuzeto s <https://www.enciklopedija.hr/clanak/sustav-federalne-rezerve> [pristupljeno: 22. srpnja 2024.]
30. Krivačić, D., Smederevac, S. i Vujnović, P. (2012). *Profitabilnost banaka u uvjetima gospodarske krize – analiza banaka u Hrvatskoj*. *Zbornik Veleučilišta u Karlovcu*, 2 (1), 145-155. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/87826> [pristupljeno: 10. srpnja 2024.]
31. Kujavić, B. (1988). *Definicijsko modeliranje društveno-ekonomske uloge banaka*. *Ekonomski vjesnik*, I (1), 77-86. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/229041> [pristupljeno: 03. kolovoza 2024.]
32. Lessambo, F. (2020). *The US banking system*. Springer International Publishing.
33. Magarian, M. (2023). *The Key Differences Between the Europe and American Capital Raising Market*. Preuzeto s <https://www.linkedin.com/pulse/key-differences-between-europe-american-capital-raising-magarian/> [pristupljeno: 10. kolovoza 2024.]
34. Maneely, M. i Ratnovski, L. (2024). *Bank Profits and Bank Taxes in the EU*.
35. McBride, J., Siripurapu, A. i Berman, N. (2024). *What Is the U.S. Federal Reserve?*. Preuzeto s <https://www.cfr.org/background/what-us-federal-reserve> [pristupljeno: 16. kolovoza 2024.]
36. Mishkin, F.S. (2010). *Ekonomija novca, bankarstva i financijskih tržišta*. Zagreb: MATE d.o.o.

37. Pavković, A. (2004). *Instrumenti vrednovanja uspješnosti poslovnih banaka*. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 2 (1), 179-192. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/26203> [pristupljeno: 3. srpnja 2024.]
38. Pejić Bach, M., Posedel, P. i Stojanović, A. (2009) *Determinante profitabilnosti banaka u Hrvatskoj*. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 7 (1), 81-92. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/40546> [pristupljeno: 7. srpnja 2023.]
39. Petria, N., Capraru, B., & Ihnatov, I. (2015). *Determinants of banks' profitability: evidence from EU 27 banking systems*. *Procedia economics and finance*, 20, 518-524.
40. Rose, P.S. (2003). *Menadžment komercijalnih banaka*. Zagreb: MATE d.o.o.
41. Schantz, G. i Wellesley, J. (2023). *Shifting Trends Favor European Banks vs. US Banks for the First Time in Years*. Preuzeto s <https://blog.loomissayles.com/shifting-trends-favor-european-banks-vs.-us-banks-for-the-first-time-in-years> [pristupljeno: 10. kolovoza 2023.]
42. Srb, V. i Matić, B. (2001). *Bankarstvo u gospodarstvu*. Osijek: Pravni fakultet u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku
43. Srb, V. i Matić, B. (2000). *Bankarstvo*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku
44. Statista. (2024). *Percentage change on previous year of total operating income of the banking industry in the European Union from 2016 to 2023*. Preuzeto s <https://www.statista.com/statistics/1314184/eu-bank-industry-income-growth-rate/> [pristupljeno: 18. srpnja 2023.]
45. Vito, L. D., Leite, J. M., & Fuentes, N. M. (2023). Understanding the profitability gap between euro area and US global systemically important banks. *ECB Occasional Paper*, (2023/327).
46. Žager, L. i Ježovita, A. (2017). *Utjecaj strukture imovine poduzeća na ocjenu likvidnosti*. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, (23), 230-252. Preuzeto s <https://doi.org/10.46458/27121097.2017.23.230> [pristupljeno: 19. srpnja 2023.]
47. Wyman, O. (2023). The EU banking regulatory framework and its impact on banks and the economy. Preuzeto s <https://www.oliverwyman.com/content/dam/oliver-wyman/v2/publications/2023/jan/The-EU-banking-regulatory-framework-and-its-impact-on-banks-and-economy-.pdf> [pristupljeno: 10. lipnja 2023.]

Popis tablica

Tablica 1. Uloge banaka u gospodarstvu države.....	4
Tablica 2. Vrste banaka u suvremenom svijetu	6
Tablica 3. Interni faktori profitabilnosti banaka	9
Tablica 4. Eksterni faktori profitabilnosti banaka.....	10

Popis slika

Slika 1. Četiri temeljna principa bankarskog poslovanja	5
Slika 2. Okruzi federalne rezerve u Sjedinjenim Američkim Državama	14
Slika 3. Usporedba ROE (prinos na kapital) između banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama	17

Popis grafikona

Grafikon 1. ROA banaka u Europskoj uniji u razdoblju od 2007. do 2023. godine	21
Grafikon 2. ROA banaka ovisno o veličini banaka u Europi u razdoblju od 2015. do 2023. godine	22
Grafikon 3. Postotna promjena ukupnih operativnih prihoda bankarske industrije u Europskoj uniji u razdoblju od 2016. do 2023. godine	23
Grafikon 4. ROE bankarskog sektora Sjedinjenih Američkih Država u razdoblju od 2000. do 2021. godine.....	24
Grafikon 5. ROE bankarskog sektora Sjedinjenih Američkih Država u razdoblju od 2000. do 2021. godine.....	25
Grafikon 6. Profitabilnost globalnih sistemski najvažnijih banaka u Europskoj uniji i Sjedinjenim Američkim Državama po kvartalima za razdoblje od 2014. do 2023. godine	26
Grafikon 7. Usporedba dugoročnih kamatnih stopa u eurozoni u odnosu na Sjedinjene Američke Države.....	31